

Ulla Bondebjerg

EUROPA I REVOLUTION

1789-1871

Definitioner og teorier

Hvad er en revolution?

Historien giver mange eksempler på revolutioner: Den franske revolution 1789, den russiske revolution 1917, den kinesiske revolution 1949, den cubanske revolution 1959 osv. Vi har også den agrare revolution (landbrugsrevolutionen) og den industrielle revolution, og ofte taler man også om videnskabelige og kulturelle revolutioner. I daglig tale bruger vi ofte ordet „revolutionerende“ om markante ændringer eller udviklinger på næsten alle områder. For nogle har ordet en positiv klang, det betyder oprør mod det bestående og kamp for et bedre samfund, mens andre forbinder det med uorden, vold og blodsudgydelser.

Ofte bruges ordene „oprør“ og „revolution“ i flæng, men selvom de ligger tæt op ad hinanden, er der dog en forskel. Forestiller man sig en skala for revolutions- og oprørsaktiviteter fra 1 til 5, hvor 5 repræsenterer det mest vidtgående og 1 det mindst vidtgående, kan man placere de forskellige aktiviteter på følgende måde:

- 5 Revolution med mange døds ofre og samfundsomvæltning til følge.
- 4 Voldelige oprørsaktiviteter, som kan medføre døds ofre, men som ikke ændrer samfundet grundlæggende.
- 3 Ulovlige, men ikke-voldelige oprørsaktiviteter.
- 2 Udenomsparlamentariske, men sædvanligvis lovlige protestaktiviteter.
- 1 Parlamentariske protestaktiviteter.

Revolution er altså det mest vidtgående, både hvad angår mål og midler, og bruges kun om voldsomme oprør der lykkes, og som omformer samfundet på afgørende vis. Derfor taler man fx også „kun“ om ungdomsoprøret, kvindeoprøret, 68-oprøret osv.

En revolution kan således defineres som en voldsom og gennemgribende ændring af et samfund, specielt dets styreform og forfatning, ved hjælp af ikke-parlamentariske midler, gennemført af folket eller enkelte samfundsklasser.

Hvorfor revolution?

Lige så længe der har eksisteret oprør og revolutioner, har menneskene spekuleret over, hvorfor de kommer. Den første kendte revolutionsteori er fra oldtiden, men først i 1800-tallet kommer det egentlige gennembrud for revolutionsteoriene, samtidig med de hyppige og omfattende revolutioner i Europa.

De forskellige revolutionsteorier kan inddeles i tre hovedgrupper, efter hvilke faktorer de lægger vægt på, når de skal forklare årsagerne til revolutioner: *økonomiske*, *politiske* og *ideologiske* teorier. Endvidere kan teorierne opdeles efter hvilken politisk ideo-

logi, der ligger bag dem, og efter hvornår de er udtænkt. Både Karl Marx og Alexis de Tocqueville, som omtales i afsnittet, levede under de store revolutioner i 1800-tallet og var påvirket af den tid og dens begivenheder, som de tog aktivt del i, mens de øvrige, som omtales, er fra 1900-tallet, og derfor nødvendigvis må have udviklet deres teorier bag skrivebordet langt fra begivenhedernes centrum, både i tid og sted.

Økonomiske teorier

Tocqueville (1805-59) mente, at revolutioner især sker i perioder med økonomisk frem-

gang, og når eliten er isoleret fra befolkningen. Hvis det er dårlige tider, slår befolkningen sig til tåls med tingenes tilstand, men i vækstperioder bliver befolkningen frustreret, hvis den ikke får del i fremgangen. Hvis den legale vej er spærret, fordi den politiske og økonomiske elite er lukket og urokkelig, vil forudsætningen for en revolution være til stede. Tocqueville mente ikke, at den sociale ulighed havde spillet nogen rolle i de revolutioner, han havde oplevet, men afviste ikke, at det kunne blive tilfældet i fremtiden.

Marx (1818-83) mente netop, at det er den sociale ulighed, der er drivkraften i alle revolutioner. I alle samfund, undtagen ursamfundet og det kommunistiske samfund, mente Marx, er der ulighed, fordi overklassen altid vil udbytte og undertrykke underklassen. I slavesamfundet er det slaveejeren, i feudalsamfundet feudaltherren og i det kapitalistiske samfund kapitalisten. Disse modsætninger er dog også gode, mente Marx, fordi de driver samfundets udvikling fremad. Når undertrykkelsen og udbytningen har nået en vis grænse, vil underklassen lave revolution, og en ny klasse vil komme til magten. Efter hver revolution vil samfundet, ifølge Marx, komme op på et højere udviklingsstrin, og det vil ende med, at arbejderklassen i det socialistiske overgangssamfund vil blive den herskende klasse. Først i det kommunistiske samfund vil alle klasse modsætninger ophæves.

Modsat Marx mener en række amerikanske forskere, at den revolutionære proces er cyklisk, altså ender der, hvor den begyndte. Ifølge disse tager det flere årtier at bygge en revolution op. Først skal myten om, at det samfund, man er vokset op i, ikke er det eneste rigtige, udhules. I perioden lige inden revolutionen finder man således alternative politiske idéer og utålmodighed hos de intellektuelle. Selve revolutionen begynder med en økonomisk krise, hvor det siddende regime afslører sin uduelighed, også med hensyn til at styre selv almindelige gadeoptø-

jer. Regimet bryder derfor sammen og erstattes af en moderat regering. Denne viser sig ustabil, og magten går derfor over til de yderligtgående revolutionære. Efter en kort tid kommer der en reaktion mod de revolutionære, livet vender tilbage til det „normale“, og mange af det gamle regimes institutioner genopstår.

Politiske teorier

Andre mener, at selvom revolutioner kan have politiske årsager, består de altid af politisk adfærd og politisk forandring, og derfor er de politiske faktorer de vigtigste.

Ifølge én af teorierne er der to betingelser for en revolution. For det første skal der være store sociale grupper, som er udelukket fra den politiske magt, og for det andet skal de politiske institutioner være så ufleksible, at nye grupper ikke uden videre kan få adgang til dem ad nye kanaler.

En anden mener, at den afgørende faktor i en revolution er kontrollen med militæret. Historien viser, at ingen regering nogen sinde er faldet for de revolutionære, før den har mistet kontrollen over militæret, og ingen revolutionære har nogen sinde haft held med sig, før de har fået en del af eller hele den væbnede magt på deres side. De bedste muligheder for oprørerne ligger i en krig, hvor hærens moral er svigtende pga. nederlag.

Ideologiske teorier

De ideologiske teorier går ud på, at alle revolutioner skyldes en grundlæggende frihedstrang, som ikke bare kan reduceres til økonomiske eller politiske interesser hos en bestemt klasse. I alle revolutioner ligger et håb om at genvinde en frihed, som er gået tabt ved et regimes undertrykkelse af befolkningen. Også disse teorier mener, at revolutionen har et cyklisk forløb, da det er dens mål at bringe samfundet tilbage til en tidligere tilstand.